

Asia: VN/17575/2021-OKM-72

Luonnos hallituksen esitykseksi SORA-säännösten muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Näkemyksenne esitykseen sisältyvistä ehdotuksista

Luonnos hallituksen esityksestä SORA-säännösten muuttamisesta sisältää SuPerin mielestä täsmennyksiä, jotka ovat tarpeellisia nykyisen sääntelyn selkeyttämiseksi.

SORA-lainsäädäntö ei korvaa pääsy- ja soveltuvuuskokeita, koska asiakas- ja potilasturvallisuus voi vaarantua jo ennen kuin SORA-säädöksiin on mahdollista turvautua. SORA-prosessin voi käynnistää esimerkiksi havainnot opiskelijan elämänhallinnan puutteista, terveyden ja toimintakyvyn ongelmista tai päihteiden väärinkäytöstä. Nämä samat asiat ovat myös usein työelämässä oppimisen keskeytymisen syynä. Muita syitä työelämässä oppimisen keskeytymiseen ovat soveltumattomuuteen ja motivaation puutteeseen liittyvät ongelmat, runsaat poissaolot, riittämättömät valmiudet edetä opinnoissa sekä mielenterveysongelmat. Tällaisten ongelmien käydessä ilmi vasta työelämässä oppimisen aikana ovat asiakas- ja potilasturvallisuus todellisessa vaarassa.

Kommentit ehdotusten vaikutuksista

Esitysluonnoksen ehdotus koulutuksen järjestäjän oikeudesta pyytää opiskelijalta ote rikosrekisteristä myös silloin, jos koulutukseen liittyviin käytännön tehtäviin oppilaitoksessa, työpaikalla tai muussa oppimisympäristössä sisältyy iäkkäiden tai vammaisten henkilöiden parissa työskentelyä tarkoittaa käytännössä sitä, että kaikilla sosiaali- ja terveysalan perustutkintoa opiskelevilla on velvollisuus toimittaa rikosrekisteriote koulutuksen järjestäjän nähtäville. Tämä on tärkeä lisäys SORA-lainsäädäntöön asiakas- ja potilasturvallisuuden kannalta, kun työskennellään haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden kanssa.

Lisäys on merkittävä, mikäli siitä tehdään koulutuksen järjestäjiä velvoittava. Lisäys noudattaa samaa linjaa kuin sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltu hallituksen esitysluonnos sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain muuttamisesta, joka toisi kaikille palveluntuottajille veloitteen selvittää rikostausta myös iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden kanssa työskenteleviltä vuokratyöntekijöiltä. Rikosrekisteriotteesta tulisi ilmetä onko henkilö tuomittu rikoslain nojalla

erimerkiksi sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta teosta, seksuaalirikoksesta, törkeästä henkeen tai terveyteen kohdistuneesta rikoksesta tai huumausainerikoksesta. Rikosrekisteriote ei saisi olla kuutta kuukautta vanhempi.

Hoiva-avustajat suorittavat tällä hetkellä sosiaali- ja terveysministeriön suosituksen mukaisesti sosiaali- ja terveysalan perustutkinnosta kolme tutkinnon osaa. Edellä mainittu rikosrekisteriotteen toimitusvelvollisuus koskee myös hoiva-avustajiksi opiskelevia. Rikosrekisteriotteen toimitusvelvollisuus liittyy säädösmuutokseen, jonka mukaan opiskelijaksi ottamisen esteitä koskevaa sääntelyä sovelletaan jatkossa myös heihin, jotka suorittavat vain tutkinnon osia SORA-tutkinnosta joko henkilökohtaistamisen tai hakumenettelyn kautta, kuten hoiva-avustajien kohdalla.

Koulutuksen järjestäjällä on salassapitosäännösten estämättä velvollisuus antaa Lupa- ja valvontavirastolle sille säädettyjen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot vireillä olevasta 81 §:ssä tarkoitetusta opiskeluoikeuden peruuttamista koskevasta käsittelystä sekä opiskeluoikeuden peruuttamista koskevasta päätöksestä ja sen perusteluista. Lausunnolla olevassa hallituksen esityksessä ei valitettavasti määritellä SORA-prosessin vireille tuloa tarkemmin, mutta siinä määritellään tiedot, jotka koulutuksen järjestäjän on toimitettava Lupa- ja valvontavirastolle vireillä olevasta SORA-prosessista. Nämä tiedot ovat opiskelijan nimi, henkilötunnus ja ne koulutuksen järjestäjän tiedossa olevat syyt, joiden vuoksi asia on tullut vireille. Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden kuuluessa tietyin edellytyksin Lupa- ja valvontaviraston valvontasäännösten piiriin, se voi saamansa tiedon perusteella avustaa asian selvittämisessä sekä ryhtyä tarvittaviin turvaamistoimiin. Näin varmistetaan asiakas- ja potilasturvallisuus.

Turvallisuuden kannalta on myös merkittävää, että koulutuksen järjestäjällä tai korkeakoululla on jatkossa oikeus evätä opiskelijan pääsy koulutukseen liittyviin käytännön tehtäviin tai harjoitteluun, jos hänet on määrätty huumausainetestaukseen tai jos häntä kohtaan on vireillä opiskelijaoikeuden peruuttamista koskeva asia. Osallistumisoikeuden epääminen käytännön tehtäviin koskee sekä oppilaitosympäristöä että työpaikkoja silloin kun on perusteltu syy epäillä, että henkilö vaarantaisi muiden henkilöiden terveyttä tai turvallisuutta. Ehdotetut turvaamistoimet eivät kuitenkaan estäisi opintojen jatkamista kokonaan, millä on merkitystä toimien kohteena olevan opiskelijan kannalta.

Hallituksen esitysluonnoksessa tunnistetaan tärkeä kehittämiskohde, joka liittyy opiskelijan tilanteeseen opiskeluoikeuden peruuttamisen jälkeen. Opiskeluoikeuden peruuttaminen voi lisätä syrjäytymisriskiä, erityisesti jos opiskelijalle ei tarjota riittävää ohjausta ja tukea tilanteen jälkeen.

Opiskeluoikeuden peruttamista koskevan päätöksen jälkeen koulutuksen järjestäjän olisi esityksen mukaan ohjattava opiskelija hakeutumaan muuhun koulutukseen tai tarkoituksenmukaisten palveluiden piiriin. Tämä tulee tehdä moniammatillisessa yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa heti päätöksen jälkeen.

Mitä näkemyksiä teillä on ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen yhteisestä SORA-oppaasta?

SuPer ei kannata ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen yhteistä SORA-opasta koulutusjärjestelmien erilaisuuden vuoksi.

Muut huomiot esitysluonnoksesta

Luonnos hallituksen esityksestä SORA-säännösten muuttamisesta perustuu SORA-hankkeen loppuraportin ehdotuksiin. Loppuraportissa ehdotettiin toimeenpanon tukeen liittyviä toimenpiteitä, joista yksi oli 'Pääsy- ja soveltuvuuskokeiden kehittäminen SORA-aloilla, kun SORA-hankkeessa tilattu pääsy- ja soveltuvuuskokeita koskeva tutkimus valmistuu.' Tutkimus valmistui jo vuonna 2022 ja tutkimuksen tulos oli suuri pettymys. On mahdollista, että taloudelliset resurssit vaikuttivat kyseisen tutkimuksen johtopäätöksiin. Perusteluna tälle päätelmälle on loppuraportissa oleva lause 'luotettavien ja toimivien soveltuvuuskokeiden luominen edellyttää aikaa ja melko suuria taloudellisia resursseja etenkin aloilla, joilla on paljon hakijoita.' Sosiaali- ja terveysalalle on paljon hakijoita riippuen koulutuksen järjestäjän maantieteellisestä sijainnista.

SORA-hankkeen loppuraportin ehdotuksiin liittyvä hallituksen esitys oli lausunnolla jo vuonna 2022. Silloisessa hallituksen esitysluonnoksessa oli ehdotus, joka on valitettavasti jätetty tästä nyt lausunnolla olevasta hallituksen esityksestä pois. Ehdotus liittyi säädösmuutokseen, jossa koulutuksen järjestäjällä ja korkeakoululla olisi ollut hakijan tai opiskelijan oman ilmoituksen perusteella oikeus pyytää ja saada toiselta koulutuksen järjestäjältä ja korkeakoululta opiskeluoikeuden arvioinnin edellyttämät välttämättömät tiedot aiemmin vireille tulleesta opiskeluoikeuden peruuttamista koskevasta asiasta. Käytännössä tämän voisi toteuttaa esimerkiksi siten, että KOSKI-palveluun tehtäisiin kirjaus SORA-prosessin aloituksesta. Tällöin järjestelmään jäisi merkintä, mikäli prosessi on jäänyt kesken tai johtanut opiskeluoikeuden peruuttamiseen. Näin voitaisiin vähentää hakijoiden turhaa hakeutumista toistuvasti SORA-alalle, jolle heillä ei sillä hetkellä ole edellytyksiä.

Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmassa oli kirjaus soveltuvuuskokeiden tarpeen selvittämisestä. Tämä kirjaus on jäänyt monen muun asian tavoin valtakunnan talouden pelastamisyritysten jalkoihin. Sosiaali- ja terveysalan pääsy- ja soveltuvuuskokeiden kehittämisessä säästäminen on lyhytnäköistä toimintaa. Alalle soveltuvat, motivoituneet opiskelijat selviytyvät vaativista opinnoista sekä teoriassa että käytännössä ja suorittavat opintonsa loppuun. Valmistuttuaan he työllistyvät alalle, josta ei olisi yhdenkään ammattilaisen varaa poistua siksi, että sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja vastavalmistuneiden elämänhallinta ei ole kunnossa. Sosiaali- ja terveysalalla on kymmenen vuoden sisällä jälleen henkilöstöpula, mutta tilanne ei ratkea kouluttamalla henkilöitä, jotka eivät ole soveltuvia ja motivoituneita alalle ja kykeneviä olemaan vastuussa toisesta ihmisestä.

SuPerin ehdotus pääsy- ja soveltuvuuskokeiden kehittämiseksi on kaksivaiheinen opiskelijavalinta. Ensimmäisessä vaiheessa pisteytys voisi tapahtua valintajärjestyksen, todistusten sekä kiinnostuksesta ja motivaatiosta viitteitä antavan ennakkotehtävän perusteella. Ennakkotehtävän avulla hakija saisi selkeämmän käsityksen alasta ja omista edellytyksistään toimia eri asiakasryhmien kanssa. Ensimmäisen vaiheen perusteella osa hakijoista kutsuttaisiin pääsy- ja soveltuvuuskokeisiin. Valinta opiskelijaksi olisi ehdollinen, kunnes rikosrekisteriote on esitetty koulutuksen järjestäjälle.

Salo Jussi
Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry

Ojajärvi Sari
Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry